

Erdeink lakói.

(Folytatás.)

Madarak.

Jólehet, hogy a szabad természettel naponta érintkezésben lévő ember „a lég urai“-hoz sokkal nagyobb vonzalommal van, mint sem az emlősökhöz, mégis jelentőségük főképen az erdőre nézve sokkal kisebb. A madarak nagy serege a vadászt minden lépten-nyomon kíséri; de mégis aránylag kevesen vannak, melyek őt mint vadászt érdeklik. Mint régi jó ismerőseket üdvözli őket az erdész, de ő nagyrészt csak azért ismerkedett meg velök, mert csinos alakuk, feltűnő szép színezetük, mert bájos énekökkel az ágakat, a bokrokat elevenitik. A madarak képviselik épen leginkább a szépségnek, az esztétikának oldalát a természetben, és pedig mind a szemre, mind a fülre nézve. Ezen esztétikai jelentőségek, úgy látszik, háttérbe szorítja a praktikus jelentőséget. Nincs madár, mely úgy, mint az emlős vagy a rovar ezer meg ezer a leggyönyörűbb zöldben pompázó holdakat tönkre teune. A madaraknak, a lég urainak főjelentősége a természet élénkítésében keresendő. De azt nem szabad úgy érteni, mintha nem volna madár, mely a természet háztartásának rendezésénél szerepet nem játszana.

Kártékony madarat aránylag, az igaz, igen keveset ismerünk, noha fajaik száma nyolczszor akkora, mint az emlősöké; a legtöbb madarat hasznosaknak kell elismernünk, de hasznuk általábanvéve korántsem oly nagyszerű, mint azt például sok rovarnál tapasztaljuk, melyek ellenségeink milliárdjait elpusztítani képesek.

Azért is nem csekély nehézséggel jár a madarak működéseit erdészeti szempontból tárgyalni, annyival is inkább, mert

ez eddig behatóbban még sehol sem történt. Igaz, hogy újabb időben elég röpirat látott napvilágot, melyek mind a madarak kimélése mellett szólnak, és a kimélendő madarakat elő is sorolják; de mindezek, mint azt Altum „Forstzoologie“ című könyvében, melynek II. része a madarokról szól, helyesen megjegyzi, a mi célunkhoz semmi lényegest vagy alaposat nem nyújtanak. „Redensarten, wie: Die Insekten fressenden Vögel sind wegen Vertilgung des Insektengeschmeisses äusserst nützlich, und ein Aufzählen dieser Arten, sind eben so billig, als überflüssig“ mondja Altum. Szerinte, ha madaraink erdészeti jelentőségével tisztába jönni akarunk, a következő kérdésekre kell igyekeznünk megfelelni:

1. Mely állatok az erdő ellenségei, s mely madarak rendelvék azoknak pusztítására.
2. Mely madarak mozditják elő közvetlenül erdészeti érdekeinket (talán értékes fák magvainak elhurcolása által).
3. Mely madarak ártanak az által, hogy más erdészeti hasznos állatokat emésztenek.
4. Mely madarak ártalmasak közvetlenül az erdőgazdaságnak (magvak felszedése, rügyek letörése által).
5. Mely madarak azok, melyek jelentőségüket az erdőben folytonosan érvényesítik, s melyek azok, melyek csak bizonyos évszakokban vagy csak alkalmilag gyakorolják azt.

A madarak melegvérű, tollakkal fődött, tojásokat rakó gerinces állatok.

Testök alkotása főképen a léghen való tartózkodásra utalja őket. Főszajátságaik közé tartozik az ugynevezett pneumaticitás, a csontok üregei t. i. többnyire csontvelő helyett levegővel vannak telve; azonkívül birnak ők még a tüdővel összeköttetésben lévő, léggel telt hártyás zacskókkal, úgy, hogy csakugyan áll azon hasonlat, mely a madárról azt mondja, hogy egy felfújt ballon. A „Tollazatáról ismerni meg a mada-

rat“ mondja a közmondás, és a közmondás igaz mondás. A madár tollai kétfélék: pih vagy pehely és fedőtoll. A pihetek szabálytalan alakú s igen vékony gerinczsel bíró tollak, melyek sohasem mutatnak élénkebb színt, a mennyiben a világosságnak kitéve nincsenek, az emlősök gyapjának felelnek meg. A fedőtollak tökéletes tollak, melyeknek vitorlájuk az által, hogy a gerinczen lévő oldalszálak erősen egymásba kapaszkodnak, kevesbé-többé szilárd szarulemezeket alkotnak, mely szarulemezek mint külső tollpánczélok a madár testét ép úgy védik, mint ékesítik. Mint a világosságnak kitétt tollak a gyönyörű színeket és rajzokat magukon hordják. A tollazat színezete éghajlat, évszak, kor, ivar szerint sokféle, és pedig szabályszerű különbségeket mutat. A fedőtollak aprókra és nagyokra különböztethetők meg. Az aprók fődik be főképen a madár testét, ezek képezik a testet — mint rosz melegvezető — környező szaruréteget és csökkentik annak relatív súlyát. A nagy tollak mint evező- vagy kormánytollak működnek a levegőben vagy a vízben, ezek t. i. a szárnytollak vagy leblek és a farktollak. A szárnytollak első-, másod-, harmadrendű leblekre különböztetnek meg, és a madarak felismerésénél fontos szerepet játszanak. Tudjuk azt is, hogy a madár tollazatát változtatja, a madár vedlik rendszeren minden évben egyszer, őszkor. Sok madár a költés időszaka alatt élénkebb színezetű tollazatot kap, nászruhát ölt.

A madarak főmozgása a repülés. A repülési képesség az egyes madaraknál igen különböző. A legnagyobb gyorsaság röptében kifejti 22 métert egy másodperc alatt, úgy, hogy a leggyorsabb madár naponként 97 mértföldnyi utat tehet, míg a ló például csak 9 mértföldet tesz.

A madár teljes testalkatáról Pöppiggel azt mondhatjuk, hogy az emlősök alkatának alapul fekvő terv itt ismétlődik, természetesen a kellő módosításokkal. Egyike azon főmódosí-

tásoknak, a már említettekén kívül, az, hogy a madárnak nincsenek fogai a táplálék összeaprítására, azok helyett azonban begygyel birnak, melyben a táplálék, mielőtt a gyomorba jutna, megpuhul. Egy további sajátsága a madaraknak, hogy minden, mi a testből kitakarodik, egy és ugyanazon a nyíláson — a kloakán — át hagyja el a testet.

A lerakott mészhéju tojásból költi ki a madáranya édes fiait, melyeket vagy a fészekben eteti, — fészeklakók — vagy pedig nem. Az utóbbi esetben a kicsinyek azonnal hagyják el a fészket, és anyjok vezetése mellett maguk keresik a táplálékot — fészekhagyók.

Sok madár az őszi vedlés után különös vándorlási hajlamot mutat, s a hideg évszak elől, melyben táplálékát fellelni képes nem volna, ugyszólván, megszökik. Ezen hajlam tekintetében szokás a madarakat állandókra, bolygókra és vándormadarakra különböztetni meg.

Az állandó madarak az egész éven át szülőföldjükön maradnak; a bolygók nem hagyják ugyan el tél közeledtével hazájukat, de táplálékuk után ide-oda vonulnak erdőből-erdőbe, mezőről-mezőre. A vándormadarak ellenben hazájukat elhagyják, és a télen át mint vendégek tartózkodnak más melegebb vidékeken. A madarak ezen csoportjai elméletileg ugyan igen szépen veszik ki magukat, de a valóságban, az élő természetben a határok nem annyira élesek. Sok madárfajról egyáltalában lehetetlen egész biztossággal megmondani, hogy mely csoportba sorozandó. Ugyanazon madárfaj az egyik vidéken lehet állandó, míg más vidéken vándormadár. A fogoly teljes joggal állandó madárnak tartatik, de azért fogoly-vonulások is már lettek észlelve. A bolygómadarak igen kedvezőtlen időjárásban egészen kivándorolhatnak, míg ellenben a rendes vándormadarak néha, ha a tél rendkívül enyhe, nálunk is maradnak. A vízi madarak vándorlásait rendszeren a viznek

hőmérséke szabályozza. Némely madár (*corvus caryocatactes* L.) tökéletes vagabund, mely cigány-módra majd itt, majd amott jelenik meg.

A vándormadarak egy bizonyos vidékre nézve lehetnek nyári madarak, vagy téli vendégek, vagy pedig átvonulók; azonkívül még a sokszor hozzáuk tévedt vendégekről sem szabad megfeledkeznünk, melyeknek sora már jökora nagy.

A madarak mintegy 8000 faja ismeretes, melyek az egész földet lakják. Bizonyos vidékekhez vagy helységekhez kötött madarak jelleges madaraknak mondatnak. A tengerpart, a tenger, a tó, a folyó, a fenyves, a lombos erdő, a mező stb. ilyenmü jelleges madarakkal bir.

A madarakat Altum szerint a következő 15 rendbe foglalhatjuk :

I. Földi madarak.

1. rendü. *Papagájok (Psittaci, Papageien).
2. „ Kakuk-félék (Coccygomorphae, Kukuksartige).
3. „ Harkályok (Pici, Spechte).
4. „ Hosszszárnyuak (Macrochires, Langhänder).
5. „ Veréb-félék (Passerinae, Sperlingsartige).
6. „ Ragadozók (Raptatores, Raubvögel).
7. „ Galambok (Gyrantes, Tauben).
8. „ Tyukok (Rasores, Hühner).
9. „ *Kurtaszárnyuak (Brevipennes, Kurczflügler).

II. Mocsáriak.

10. „ Pocsályok (Grallae, Sumpfläufer).
11. „ Gázlók (Ciconiae, Wasserwader).

J e g y z e t. A *-gal jelölt rendek hazánkban képviselőkre nem találnak.

III. Vizi madarak.

12. rendü. Lemezcsőrűek (Lamellirostris, Leisterschnäbler).
13. „ Evezőlábuak (Steganopodes, Ruderfüsser).
14. „ Hosszleblűek (Longipennes, Langschwinger).
15. „ Bukdárok (Urinatores, Taucher).

A következőkben Altum 30 évi előítélet nélküli tanulmányai és tapasztalatai nyomán főképen azon madárfajokat fogom tárgyalni, melyek erdészeti jelentőségűek; de még azokat is fogom megemlíteni, melyekkel az erdész minden lépten-nyomon találkozik, hogy az embernek ezen kedvenczeivel, a mennyire lehet, megismerkedjünk. (Folyt. köv.)

Kriesch János, műegyetemi tanár.

Tudósítások az Országos Erdészeti-Egyesület t. tagjaihoz.

I.

Trefort minister ur ő excellentiája kegyes volt nekem személyesen kijelenteni, saját kezdeményezéséből és a nélkül, hogy én arra felkértem volna, hogy jövő évre az erdészeti egyesület nagy-gyűlését a túl-dunai alapítványi birtokok egyikére meghívja vendégül, a mit én annál inkább sietek tudatni a t. erdészeti közönséggel, mert amugy is általános óhajként nyilvánult a mult közgyűlésen, hogy túldunai vidékre menjünk.

Keglevich, elmök.

II.

Az országos erdészeti egyesület azon t. cz. tagjai, kik az alapítványi kamattal vagy tagsági évdíjjal hátralékban vannak, hivatkozással az egyleti alapszabályok 12. §-ára, tisztelettel felkérletnek, miszerint említett tartozásaikat az egyletpénztárába (Budapest vár, disztér 12. sz. I. em.), mielőbb befizetni sziveskedjenek. Budapest, 1874. évi nov. hó 14. Az egyleti titkári hivatal.